

Bijlage VWO
2014

tijdvak 2

Nederlands

Tekstboekje

Historici, durf lessen te trekken!

(1) Het is droevig gesteld met de historische kennis van de gemiddelde Nederlander, dat weten we inmiddels wel. Het blijkt uit Citotoetsen, testjes
5 onder Tweede Kamerleden en uit een
wijdverbreide nostalgie – dat onstilbare verlangen naar een of ander Gouden Tijdperk waar we nauwelijks iets van weten, naar het schijnt
10 ergens in de zeventiende eeuw.

(2) Intussen blijven de schuldigen van het historische onbenul buiten schot. Dat zijn niet die onwetenden en nostalgici, de historici zelf zijn
15 verantwoordelijk. Er is immers geen vakgebied dat zichzelf zo gretig weg relativeert. In de professionele geschiedbeoefening heerst het dogma dat je van vroeger niets leren
20 kan. Immers: de geschiedenis herhaalt zich nooit. Er is altijd wel een of ander triviaal, en daarom juist weer cruciaal detail dat een tweede keer net even anders loopt. In het
25 laboratorium van de geschiedkundige moet het verleden in een steriel vacuüm worden bestudeerd. Anders is het quatsch. Het wordt tijd dat de geschiedkundigen weer gaan doen
30 waarvoor de maatschappij hen nodig heeft: lessen trekken uit het verleden.

(3) De professionele historici voelen zich ongemakkelijk bij de toe-
genomen belangstelling van de leek.
35 Tijdens het vijfjaarlijkse congres van het *International Committee of Historical Sciences*, twee jaar geleden in Amsterdam, heerste het gevoel dat “hun vak wordt gegijzeld
40 door docenten die er te weinig van begrijpen en door politici die zich er te veel mee bemoeien”, zo

rapporteerde *nrc.next*.

(4) Maar ingrijpen is er niet bij. Ze
45 kijken lijdzaam toe hoe de populaire geschiedbeoefening wordt over-
genomen door de journalistieke
schoonschrijvers die geen last hebben van zulke scrupules.
50 Hoofdschuddend zien ze vanaf de zijlijn hoe, sinds Nederland zichzelf als een verwarde natie beschouwt, de geschiedenispolitiek oprukt. Onder oud-premier Balkenende,
55 afgestudeerd historicus, moest ‘ons’ verleden de motor van integratie worden en de nodige normen en waarden bijbrengen. Oud-minister Verhagen, nog zo’n geschiedenis-
60 klant, stelde voor een tempel ter ere van de nationale geschiedenis te bouwen. Dat minister-president Rutte, die ook al geschiedenis studeerde, geen geld overhad voor
65 dit Nationaal Historisch Museum, laat onverlet dat zijn partij de fameuze canon van de geschiedenis – het gedroomde panacee voor alle historische onkunde – verplicht wil
70 stellen.

(5) Dat de vaklui niet willen kletsen over ‘de Nederlander’ en zijn ‘identiteit’, niet willen meedoen aan de platte exercitie die geschiedenis-
75 politiek heet, dat pleit voor hen. Maar het ongemak van de professionele historicus komt ook voort uit zijn onvermogen iets over de actualiteit te zeggen. Als hij het al zou willen, zou
80 hij het niet kunnen, want voor zinvolle vergelijkingen tussen vroeger en nu moet bruikbaar vergelijkingsmateriaal worden geproduceerd. In al die stroeve proefschriften waar de

85 voetnoten en onleesbare zins-
constructies regeren en in al die
obscure maar toch zeer 'prominente'
vaktijdschriften met meer
redacteurs dan lezers, gaat het
90 zelden over zaken van enig
maatschappelijk belang.

(6) Vier lange en eenzame jaren
duurt het promotietraject, dat als
enige toegang verschaft tot de
95 academische kaste. Aan het einde
van die rit staat een pil die door de
promovendus in eigen beheer moet
worden uitgegeven, omdat geen
uitgeverij zich eraan wil wagen.
100 Promoveren is een wedstrijdje in
trivialiseren, dat blijkt wel uit drie
successen die onlangs zijn geboekt
aan mijn alma mater, de Universiteit
Utrecht: de veelbewogen
105 (her)drukgeschiedenis van het
katholieke prentenboek *Pia
desideria*, de studie *Het voortleven
van de middeleeuwse ridderroman in
het zeventiende-eeuwse Frankrijk* en
110 *De hernieuwde interesse voor het
Zeeuwse platteland tussen 1750 en
1850*.

(7) In de agenda van de faculteit lees
ik ook dat er twee spraakmakende
115 conferenties aankomen over 'de
dynamiek van het middeleeuwse
manuscript' en over 'identiteiten,
intertekstualiteit en performance in
de vroegmoderne zangcultuur'. Van
120 harte aanbevelen, mocht u een van
de tien mensen op de wereld zijn die
zich ervoor interesseren. Ach ja, de
aarde warmt op, de wereldwijde
ongelijkheid explodeert en de
125 economische crisis..., maar we
weten straks wel alles over de
invloed van '*intertextual patterns*' in
vroegmoderne smartlappen op '*the
dynamic process of group formation*'.

130 **(8)** Er wordt, in Utrecht en elders, ook
wel onderzoek gedaan met meer

maatschappelijke relevantie, maar je
moet wel erg je best doen om die
artikelen te vinden in een hooiberg
135 van irrelevantie. Is dat erg?
Bierbrouwen en dressuur rijden
worden toch ook alleen maar voor de
lol gedaan? Waarom moet altijd alles
nut hebben? In dit geval heb ik toch
140 bezwaren. Hier beleven wel heel
weinig mensen lol aan, we betalen er
met z'n allen voor en mensen die
slim en geduldig genoeg zijn voor
een intertekstuele analyse van
145 vroegmoderne kroegkrakers, kunnen
ook een wezenlijke bijdrage leveren
aan de analyse van serieuze
problemen.

(9) Ik denk daarom dat het tijd is af te
150 kicken van de drang naar historische
kennis om die kennis zelf. 'Nut', dat
verboden woordje binnen de
geesteswetenschappen, zou weer op
een voetstuk moeten komen te staan.
155 En dan niet het 'nut' zoals over-
bodige universiteitsbestuurders dat
'valoriseren', maar gewoon, het nut
waar de noden van nu om vragen. De
historicus is prima in staat dat zelf te
160 bepalen. Neem alleen al de crisis: al
vijf jaar aan de gang, maar van het
geschiedkundig front geen nieuws.
Terwijl er zoveel vragen zijn. Waar
komt deze crisis vandaan? Hebben
165 we eerder zoiets meegemaakt?
Welke lessen kunnen we trekken uit
de vorige wereldcrises?

(10) De moderne historicus kan niet
zoveel met dit soort vragen. De
170 obsessie met de wetenschappelijke
statuur van de geschiedbeoefening,
ook wel 'professionalisering'
genoemd, heeft dit soort vragen
grotendeels irrelevant gemaakt.
175 Geschiedenis is geworden tot een
opleiding voor het beweren van
uiterst precieze dingen over uiterst
oninteressante dingen. Zoals in wel

meer wetenschappen heeft ook hier
180 de publicatiedrift toeslagen, waardoor
het jargon welig tiert in steeds
kleinere oplages. Tot overmaat van
ramp vervlocht deze
professionalisering zich met het
185 postmodernisme¹⁾ en sindsdien is
alles 'tekst en interpretatie' en is
ieder moreel oordeel uit den boze.
Dit heeft de maatschappelijke
relevantie van de professionele
190 geschiedbeoefening nog verder
ondergraven.

(11) Eigenlijk zou het hele promotie-
traject moeten worden afgeschaft, of
in ieder geval grondig moeten
195 worden herzien. Jonge, bevlogen
historici in de kracht van hun leven
vier jaar lang onderdempelen in de
trivialiteit – dat verzin je toch niet?
Zeker, er zijn genoeg redenen om
200 terughoudend te zijn als historicus
midden in de actualiteit. Als we echt
zo veel zouden kunnen leren van het
verleden, dan leefden we allang in
het paradijs. Maar dat is nog geen
205 reden om de geschiedbeoefening tot
academisch hobbyisme te reduceren.
Laat het vak het strijdtoneel zijn van
originele, tegendraadse en zelfs
ronduit partijdige analyses; laat de
210 angst voor kleine vergissingen,
anachronismen en sweeping
statements niet langer regeren.

(12) Historische analogieën zijn
natuurlijk even vaak misleidend als
215 verhelderend. De geschiedenis blijft
een grabbelton. Het is net als bij de
economische wetenschap – zoek een
willekeurige mening uit en er zijn
altijd wel een paar prominente
220 historici die je de bijbehorende
vergelijkingen met het verleden
kunnen leveren. In bijvoorbeeld de
kwestie Iran kan zowel de Irak-
analogie als de München-analogie
225 van pas komen. Ben je tegen

ingrijpen dan zeg je: “Nee, niet doen,
want Bush loog, het kostte 3.000
miljard, honderdduizenden burger-
slachtoffers, doe het niet!” Ben je
230 voor ingrijpen dan zeg je: “Ja, nu
doen, want 1938, want Chamberlain,
want *appeasement*²⁾, o nee, dus nu
bommen erop!” Quod erat
demonstrandum³⁾.

235 **(13)** Gelukkig zitten er ook groene
ballen in de grabbelbak van het
verleden. Aan de historicus de taak
om die er, volgens wetenschappelijke
criteria, uit te vissen. Want over
240 vrijwel al onze zorgen – de krediet-
crisis, de klimaatcrisis, Europese
(des)integratie, de multiculturele
samenleving, privatiseringen,
stijgende zorgkosten, populisme, de
245 ‘Arabische Lente’, verloedering en
wat niet meer – heeft de historicus
iets zinnigs te zeggen.

(14) De historicus zou meer aandacht
moeten besteden aan politiek-
250 maatschappelijke vraagstukken. Hij
zou zich meer bezig moeten houden
met de bestrijding van de
geschiedvervalsing waar politici en
journalisten zich om de haverklap
255 aan schuldig maken. Bovendien zou
hij – met de tegenwoordig nu
eenmaal noodzakelijke vrijblijvend-
heid – meer moeten oordelen en
minder moeten afwachten: als hij het
260 niet doet, dan doen anderen het wel.
Voor Robert Fruin (1823-1899), de
Herodotus van de Lage Landen,
stond nog vast dat je van de
geschiedenis kunt leren: die moet
265 ‘stof tot nadenken’ opleveren. Zijn
opvolger P.J. Blok (1855-1929)
verzuchtte na het schrijven van zijn
*Geschiedenis van het Nederlandse
volk* (1923) dat het hem een “waarlijk
270 nationale opgave en bron van
onbeschrijfelijk genot” was geweest.
Zo klef hoeft het niet, maar in Clio’s

naam, een beetje relevanter mag
best. En leesbaarder. En leerzamer.
275 **(15)** Waarom is het zo droevig
gesteld met de historische kennis
van de gemiddelde Nederlander? Het
antwoord is eenvoudig: omdat de
gemiddelde Nederlander de kennis
280 die nu wordt aangeboden nergens
voor nodig heeft. Historische
argumenten spelen nauwelijks een
rol van betekenis in de samenleving
of het politieke debat. Terwijl we van
285 de economische wetenschap de

fijnste kneepjes krijgen
voorgescheteld – van *credit default
swaps* tot uitverdieneffecten – horen
we zelden iets over de historische
290 dimensie van de Europese Unie, het
integratiedebat of missies zoals die in
Kunduz. Geschiedenis is voor de
meesten niet meer dan een vak op
school of een stukje nostalgie, iets
295 wat hoogstens van pas komt bij een
spelletje Triviant. Het wordt tijd dat
historici schuld bekennen en vaker
iets nuttigs gaan doen.

naar: Rutger Bregman

uit: de Volkskrant, 29 september 2012

noot 1 Het postmodernisme is een stroming in de filosofie en kunst die lang gekoesterde
begrippen als waarheid en authenticiteit in twijfel trekt. Er zou volgens deze stroming
geen geprivilegieerde manier zijn om tot kennis te komen.

noot 2 “Chamberlain, want *appeasement*”: Chamberlain was premier van Groot-Brittannië van
1937 tot 1940. Hij stond bekend om zijn *appeasement*-politiek: met behulp van
diplomatiek overleg en gedoogbeleid probeerde hij, vergeefs naar achteraf bleek, een
oorlog met nazi-Duitsland te voorkomen. Zijn *appeasement*-politiek, formeel
vastgelegd in het Verdrag van München in 1938, was van meet af aan omstreden.

noot 3 Quod erat demonstrandum: hetgeen wat te bewijzen was. Deze uitdrukking wordt vaak
aan het einde van een logische redenering gebruikt, bijvoorbeeld in de wiskunde, om
aan te duiden dat hetgeen men wilde bewijzen, daadwerkelijk bewezen is.

Wat weerloos is, is niet per se van waarde¹⁾

(1) Een paar jaar geleden zag ik in de bioscoop *Into the Wild*, Sean Penns verfilming van het gelijknamige boek van Jon Krakauer. Boek en film volgen de laatste twee levensjaren van Chris McCandless. Nadat hij met mooie cijfers is afgestudeerd, drijft zijn weerzin tegen de moderne, technologische consumptiemaatschappij hem weg van huis. Hij hunkert ernaar zich te verliezen in de ongerepte natuur. Het kost de kijker weinig moeite sympathie op te brengen voor zijn vlucht uit een verziekte, moderne wereld. De film is voor een groot deel een ode aan de natuur, een ode die ruikt naar het optimisme van de jaren zestig.

(2) Ook Frederik van Eeden, een bekende negentiende-eeuwse schrijver en dichter, stichtte zijn eigen kolonie, gedreven door het ideaal van een leven in een onbedorven natuurstaat. Hoewel deze en vergelijkbare ondernemingen steevast op een mislukking uitliepen, bleek het ideaal van de heilzame natuur tegenover een zieke en slechte cultuur gedurende de twintigste eeuw buitengewoon hardnekkig.

(3) Dit ideaal van een onbedorven natuurstaat blijkt ook in deze tijd nog steeds te bestaan. In 2002 zong cultuurfilosoof Ton Lemaire in het vuistdikke *Met open zinnen* de inmiddels bekende klaagzang van plundering en vernieling van de aarde. Hij pleitte voor een gemeenschapsleven van kleinschalige landbouw en jacht, in harmonie met

een heilzame natuur. En toch was er iets veranderd. Het steeds manifester worden van een ecologische crisis in de jaren zeventig en tachtig maakte dit ideaal feitelijk irrelevant. We konden moeilijk blijven dromen van een pastoraal bestaan op een aarde waar de ene na de andere dier- en plantensoort bezig was uit te sterven. Het geloof in de heilzaamheid van een door de mens onaangeraakte wildernis blijkt moeilijk houdbaar.

(4) Terwijl orthodoxe adepten van de mythe van het romantische natuurpurisme ons aanbevelen de natuur zo veel mogelijk te bevrijden van menselijke bemoeienissen, neemt gaandeweg het besef toe dat zoiets als een volkomen ongerepte natuur in Nederland vrijwel nergens meer bestaat en ook niet meer kan bestaan. Gedurende vijfhonderd jaar landbouwgeschiedenis is alles wat ooit moerassig, leeg en onherbergzaam land was allang bedijkt, drooggemalen, ingepolderd, ontgonnen, aangeharkt, beplant, bebost en uiteindelijk nuttig en bewoonbaar gemaakt. Zo raakten natuur en landleven hecht vergroeid met cultuur en geschiedenis. Het onderscheid tussen Natuur en Cultuur kan eigenlijk niet meer worden gemaakt.

(5) In de twintigste eeuw legde de modernisering een steeds ongebreidelde beslag op de schaarser wordende grond in Nederland. De politieke bemoeienis nam toe. Door de brede waaier van gefragmenteerde wensen en visies ontstond een natuur die hiervan een afspiegeling vormt: hybride compromissen. Dat

heeft er uiteindelijk toe geleid dat Nederland een volkomen ten behoeve van de mensen ingericht recreatiegebied is geworden, vol 'wilde' planten en dieren.

(6) Het is echter maar de vraag of dat erg is. Met de kunstmatig gecomponeerde natuur van een heel land is in beginsel net zo weinig mis als met een fraai aangelegd park of een prachtige wilde tuin. Zelfs als we op de lange duur van de hele aarde één kolossaal park weten te maken, zou dat nog geen verlies zijn, maar eerder de grootste winst waarop we nog mogen hopen. De fraaiste middenweg tussen natuur, cultuur en milieu. Een absoluut ijkpunt voor pure of oorspronkelijke natuur is er niet. De adepten van wat ik gemakshalve maar de mythe van het romantische natuurpurisme noem, beijveren zich onvermoeibaar voor het behoud van zoveel mogelijk 'oorspronkelijke natuur'.

(7) James Lovelock, wetenschapper en milieubeschermer, formuleerde in 1969 de Gaia-theorie, genoemd naar de Griekse godin van de aarde. Volgens Lovelock is de aarde een ontzagwekkend groot, dynamisch superorganisme, dat al veertig miljoen jaar zichzelf reguleert. Binnen de romantische receptie van deze theorie is de aarde synoniem aan onze Moeder Natuur, de eeuwig onveranderlijke en zuivere drager van het leven. De Natuur is een godin, die we niet moeten tarten met onze eigen wensen en verlangens. De ecologische crisis is de consequentie van het geweld dat onze cultuur de natuur heeft aangedaan. De schuld ligt bij de moderne mens, die zichzelf met al zijn wetenschap en techniek van de natuur heeft vervreemd.

(8) Het klinkt ons plausibel in de oren, waaruit blijkt dat de mythe van het romantische natuurpurisme zich nadrukkelijk in ons bewustzijn heeft genesteld. Wat ooit nog een charmante droom van intellectuelen en kunstenaars leek te zijn, is inmiddels diep verankerd in brede segmenten van de samenleving. De bescherming van natuurgebieden wordt synoniem geacht aan het behoud van zoveel mogelijk 'natuurwaarde'. Hoe meer 'wilde natuur', hoe beter. Nu is de 'natuurwaarde' van beschermde enclaves zelden of nooit honderd procent. Overal is of wordt ingegrepen. We weten helemaal niet wat we ons bij de 'oorspronkelijke' toestand van een landschap moeten voorstellen. Want wat is oorspronkelijk? Wat er honderd jaar geleden was? Vijfduizend jaar geleden? De natuur verandert voortdurend, ook zonder de mens.

(9) Hoezeer de mythe van het natuurpurisme desondanks is opgerukt, leert ons het geval van de Oostvaardersplassen bij Almere. In eerste instantie was het gebied een onbedoeld bijproduct van de inpoldering annex verwaarlozing van zuidelijk Flevoland. Daarna werd het door Staatsbosbeheer opgepakt met de ambitie om hier ruimte te maken voor 'natuurlijke dynamiek'. Als ijkpunt voor de nagestreefde 'oorspronkelijke' natuur werd de toestand van Nederland van duizenden jaren geleden gekozen. Een bosrijk landschap, afgewisseld door open plekken die begraasd werden door oerrunderen. Dat Nederland er destijds zo bij lag, is echter hoogst speculatief. De Heckrunderen die hier uitgezet zijn, worden ten onrechte aangeduid als 'oerrunderen'.

Het betreft een door de gebroeders Heck gefokt ras. De oorspronkelijke oeros, waar al onze runderrassen van afstammen, is al in de zeventiende eeuw uitgestorven. In feite betreden wij in de Oostvaardersplassen geen oernatuur maar een zeer gecontroleerd park.

(10) Deze vorm van natuurpurisme in de Oostvaardersplassen is schadelijk. Die leidt tot weerzinwekkend dierenleed, talloze runderen die 's winters verhongeren, iets wat gelegitimeerd wordt als nu eenmaal horend bij een 'natuurlijke dynamiek'. Het in stand houden van deze 'pure natuur' vergt bovendien een bijna totalitaire controle. We zijn plotseling heel ver verwijderd geraakt van het ideaal van een 'vrije natuur'. De toegangsmogelijkheden van de Oostvaardersplassen zijn immers zeer beperkt, de mens moet als de grote verzieker zo veel mogelijk worden buitengesloten. Je kunt je afvragen of zich hier niet de ware hoogmoed openbaart. Zien we juist hier niet de contouren van de mens die zich werkelijk in staat acht het stokje van God over te nemen? Verder versterkt romantisch natuurpurisme de misvatting – en dat is misschien nog het meest schadelijk – dat het milieu vooral geholpen wordt door de aarde zo veel mogelijk in haar zuivere, door de moderniteit onaangeraakte staat terug te brengen.

(11) Op de meeste milieufronten hebben we te maken met zuiver wetenschappelijke en technische problemen. Maar vanwege irrationele weerstanden worden natuurbeschermende technologieën als synthetische biologie en geo-engineering onvoldoende ingezet. Daarom moet het denken over natuur

en milieu worden bevrijd van de loodzware ideologische molensteen van het romantisch natuurpurisme. Wetenschap, technologie en economie bieden samen de enige weg naar een oplossing van de grote milieuproblemen. Grootschalige modernisering vormt geen tegenstelling met natuurbehoud, maar is er juist de sleutel toe.

(12) Niemand hoeft te vrezen dat langs deze weg wat ons nu aan wilde natuur rest, verloren zal gaan. Wildernissen met uiterst gevarieerde levensvormen, zoals bossen, regenwouden, moerassen, savannen en woestijnen, zijn voor het leven op aarde van cruciaal belang. Die zullen om die reden met alle mogelijke middelen maximaal beschermd moeten worden. Voor alle overige landschappen – een weilandje, een bosrand, een meertje – zouden ook recreatieve of economische prioriteiten kunnen prevaleren. We moeten af van het idee dat elke vorm van schoonheid en ongereptheid in de natuur synoniem is met heiligheid. Alles van waarde mag weerloos zijn, maar niet alles wat weerloos is, is van evenveel waarde.

(13) Ik weet nu ook wat ik van Chris McCandless denk. Hij sluit zichzelf op, niet alleen in een streng en winters landschap, maar ook in de mythe van een pure, door de moderniteit onbezoedelde natuurliefde. Chris McCandless is uiteindelijk geen held, maar een loser. Een eigenwijze romanticus, die voor moderne techniek en informatie niet de waardering op kon brengen die hij wel voor zijn 'wildernis' reserveerde. Chris had zich beter kunnen wenden tot *Arctic Dreams* (1986) van Barry Lopez. Dit boek is een lofzang op het poolgebied. Lopez combineert

moeiteloos de euforie die een skyline in hem oproept (of trekvogels, of diepzeevissen) met grote wetenschappelijke kennis van zaken. Kennis van en liefde voor het mooie,

machtige landschap blijken elkaar niet uit te sluiten. Integendeel. Hoe meer we ervan weten, des te groter ons ontzag.

naar: Patrick van der Kroef

uit: De Groene Amsterdammer, 9 februari 2012

noot 1 De titel is een verwijzing naar de dichtregel “Alles van waarde is weerloos” uit het gedicht *De zeer oude zingt* van de Nederlandse dichter en beeldend kunstenaar Lucebert (1924-1994).

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.